

Kultur- og likestillingsdepartementet

16. september 2024

Høringsinnspill. NOU 2024: 8 Likestillingens neste steg – fra Likestillings-senteret KUN og Likestillings-senteret.

Likestillings-senteret KUN og Likestillings-senteret (heretter benevnt Likestillings-sentrene) ønsker å komme med et samlet høringsinnspill til mannsutvalgets utredning.

Likestillings-senteret KUN er et regionalt likestillings-senter som arbeider for et samfunn hvor alle mennesker har like muligheter og rettigheter på alle samfunnsområder, som politikk, familieliv, arbeidsliv og fritid.

Likestillings-senteret er et tverrfaglig kompetansesenter med likestilling som fagområde. Senterets målsetting er å bidra til et inkluderende og rettferdig samfunn med like muligheter for alle.

Ros for Mannsutvalgets brede involvering og viktige tiltak

Likestillings-sentrene er glade for at Mannsutvalgets utredning har kommet, og for muligheten til å komme med høringsinnspill. Det er ingen tvil om at gutter og menn har særskilte likestillingsutfordringer, og det jobber vi med hver eneste dag i vårt helhetlige likestillingsarbeid

Innledningsvis vil vi berømme utvalget for å løfte fram mange gode tiltak, også tiltak som er blitt foreslått i tidligere offentlige utredninger. Et eksempel er tiltak for at flere unge skal velge (og gjennomføre) kjønnsutradisjonelle utdanningsprogram, tidligere foreslått i NOU 2019:19 *Jenterom, gutterom og mulighetsrom*.

Vi vil gi skryt til utvalget for bred involvering gjennom flere innspillmøter, slik at mange har fått mulighet til å spille inn sine tanker og belyse sine perspektiver og utfordringer. Både i møter med samiske organisasjoner, organisasjoner som jobber for funksjonshindrede, innspillmøter om likestillingsutfordringer skeive menn og minoritetsmenn møter, samt en lang rekke andre organisasjoner. Det er et eksempel til etterfølgelse å involvere så bredt som utvalget har gjort.

Vi vil også trekke frem Mannsutvalgets forsøk på et interseksjonelt perspektiv i sin utredning. Det er gode beskrivelser i 2.2. *Framveksten av en interseksjonell likestillingspolitikk* og 3.1 *En likestillingspolitikk for alle*. Dessverre glipper det interseksjonelle perspektivet i rapporten ut over de innledende kapitlene, og ut over analyser med sosial bakgrunn. Utfordringer til funksjonsvarierte menn er i liten grad belyst, utviklingshemmede er så godt som ikke nevnt. Tilsvarende er utfordringer til skeive (menn), ikke-binære og transpersoner i liten grad belyst. Mannsutvalget erkjenner at menn med minoritetsbakgrunn står overfor særskilte likestillingsutfordringer, men utvalget har dessverre ikke kommet med gode nok tiltak for å bedre disse utfordringene. Vi erkjenner at det er krevende, og at mye finmasket statistikk som kan belyse ulike menns forskjellige likestillingsutfordringer ikke er tilgjengelig, men blir likevel skuffet når mange av de mest sårbare og minst synlige mennene også her blir glemt.

Overordnede innspill til utredningen

Det er gjort en grundig utredning av menns og gutters likestillingsutfordringer, og mye kan vi stille oss bak. Våre overordnede innspill til utredningen er de følgende:

Tidlig innsats – normbevisst perspektiv

Det fremkommer i utredningen at tidlig innsats er en viktig faktor i arbeidet med å fremme likestilling for gutter og menn. Allerede før skolealder er forventninger til barn kjønnsbestemte, og påvirker deres sosiale tilpasning og følelsesmessige utvikling. Imidlertid savner vi flere tiltak som retter seg mot innsatsen før skolestart, som i barnehage og tidlig barndom. Gutter får mindre rom til å vise følelser, og som utredningen viser gir kjønnete samfunn mindre handlingsrom for gutter.

Likestillings-sentrene ønsker å løfte opp et tiltak fra Ung i Dag-utvalgets utredning, om 10-årig kompetanseløft i utdanningssektoren.

Likestilling er et fagfelt, og det sier seg ikke selv hvordan likestillingsarbeid skal operasjonaliseres. Skoler og barnehager trenger et kompetanseløft om likestilling og normkritiske perspektiver inn i kompetansehevingen. Normkritiske perspektiver inviterer til kritiske undersøkelser av prosesser som skaper og opprettholder privilegier i gitte kontekster. Det handler om å synliggjøre og utfordre normer knyttet til kjønn, men også om å bli oppmerksom på normer knyttet til andre faktorer som seksualitet, funksjonsevne, sosial bakgrunn, hudfarge, kultur og religion. Normer tegner opp grensene for hva vi anser som normalt og unormalt, og det å ha kropp og identiteter som faller utenfor normen kan gjøre oss sårbare for diskriminering. Ved å stille spørsmål og reflektere rundt hvorfor vi tenker og kategoriser mennesker slik vi gjør, kan normbevisst undervisning bidra til å utvide ideen om normalitet og gi økt rom for at elevene kan være seg selv på mange ulike måter. Å utfordre etablerte forestillinger om «normal» og «annerledes» kan være myndiggjørende ved at det gir elevene verktøy til å forstå seg selv og andre i et mer positivt lys. Det kan gi økt trygghet til alle elever. Likestillings-sentrene mener derfor at normbevissthet og normkritikk er en godt egnet innfallsvinkel for å utvikle perspektiver som bidrar til inkludering, likebehandling og antidiskriminerende tjenester i utdanningssektoren.

Likestillings-sentrene mener det er viktig at kompetanseløftet favner bredt både i barnehage og skole, i tillegg mener vi det er viktig at også ansatte i SFO/AKS inngår i kompetanseløftet.

Anbefaling

Likestillings-sentrene ønsker å løfte opp tiltak fra Ung i Dag-utvalgets utredning om 10-årig kompetanseløft i utdanningssektoren.

Menn som voldsutsatte

Vold mot gutter og menn i nære relasjoner er et underkommunisert problem, slik det også fremkommer i mannsutvalgets utredning. Utredningen nevner hovedsakelig fysisk vold, men kunne i større grad ha belyst psykisk og seksuell vold mot menn. Psykisk vold i nære relasjoner, mobbing og trakassering, samt seksuell vold mot menn, er ofte tabubelagt, og menn kan ha enda større vanskeligheter med å anerkjenne og rapportere slike typer vold.

Det legges vekt på å styrke hjelpetilbud til menn som har blitt utsatt for vold, og det kan være aktuelt å se dette i sammenheng med forslag og høringsinnspill som legges frem for Barne- og familiedepartementet i «Høring – Forslag til endring i krisesenterloven», hvor krisesentertilbud for menn diskuteres.

Selv om det foreslås tiltak for å styrke hjelpetilbudene, mangler det en helhetlig tilnærming til forebygging, stigmareduksjon og tiltak som dekker ulike typer vold, inkludert psykisk og seksuell vold. Vi savner i Mannsutvalgets utredning et større fokus på hvordan normer rundt maskulinitet påvirker både utøvelse og erfaringer med vold blant menn.

Anbefaling

Likestillings-sentrene ønsker et større fokus på ulike former for vold, og at bevisstheten rundt vold som rammer menn styrkes. Samtidig sikre et bedre hjelpetilbud for voldsutsatte menn, som tar hensyn til normer for maskulinitet, og som ikke går på bekostning av hjelpetilbud til andre voldsutsatte.

Voldsforebygging for risikoutsatte

Likestillings-senteret har siden 2018 jobbet for å få på plass et nasjonalt program for voldsforebygging for risikoutsatte voksne, særlig tilrettelagt for utviklingshemmede. Programmet [VIP \(Viktig Interessant Person\)](#) er utviklet i Sverige, men Likestillings-senteret har i samarbeid med Nok Hamar rettighetene til å drifte programmet i Norge. 22 kommuner og 8 virksomheter har nå sertifiserte instruktører. Prosjektet er finansiert av Bufdir gjennom tilskuddsmidler. For å sikre videre drift og videreutvikling er vi imidlertid avhengig av stabil finansiering over tid. Tilskuddsmidler er uforutsigbart, og det er vanskelig å satse inn i nye kommuner og sikre videreføringer i kommuner som allerede er i gang.

VIP-voldsforebygging skal gi deltagerne økt kunnskap om vold og overgrep, men også økt egenmestring og selvbestemmelse, samt evne til å forstå egne grenser og hva som er greit og ikke greit. Gjennom 12 uker samles grupper til treff for faglig påfyll, erfaringsutveksling og en rekke praktiske oppgaver, om alt fra følelser, grensesetting, vold og øvelser for selvbestemmelse. Fra følgeforskning i Sverige opplevde alle deltakere en betydelig økt opplevelse av sammenheng i hverdagen og redusert vold, men særlig mennene hadde størst utbytte av deltakelse i gruppene.

Målet er å videreutvikle VIP til et nasjonalt program som kan tilbys alle kommuner som en forebyggingsmodell i tråd med strategier for folkehelse, likestilling, opptrapping mot vold og overgrep og habilitering i førstelinjen. VIP-voldsforebygging er et verktøy for kommunene til å jobbe forebyggende og med CRPD i praksis. Programmet passer godt som en forebyggingsmodell inn i TryggEst.

Anbefaling

Sikre stabil finansiering av VIP voldsforebygging, og jobbe for at VIP voldsforebygging tas inn som en anbefalt nasjonal forebyggingsmodell i tråd med strategier for folkehelse, likestilling og habilitering i førstelinjen.

Vekt, vektstigma og kroppspress

Vi ønsker å rette oppmerksomheten mot et viktig tema som er nevnt, men ikke tilstrekkelig problematisert i utvalgets rapport: kroppspress og vektstigma blant menn. Spesielt er vektstigma et tema med betydelig helserisiko, og som ikke er utredet eller beskrevet grundig nok i rapporten.

Selv om kroppspress tradisjonelt har vært assosiert med kvinner, opplever mange menn det også. Menn synes ofte å møte denne utfordringen med en mer humoristisk tilnærming, noe som kan skyldes en kombinasjon av sosial forventning om maskulinitet og internalisert vektstigma. Denne tilnærmingen bagatellisere problemet, samtidig som det forsterker barrierene for å søke nødvendig hjelp og støtte. Det er også bemerkelsesverdig lite forskning på vektstigma blant menn, noe som ytterligere bidrar til at problemstillingen blir underkommunisert og i stor grad oppfattet som et "kvinneproblem."

En gruppe som ofte møter vektstigma i særlig grad, er skeive menn, spesielt menn som har sex med menn (MSM). Kroppspress i skeive miljøer kan være intenst, og idealer om slankhet eller en viss kroppsform er utbredt. Denne typen stigma kan ha dype psykologiske og sosiale konsekvenser, og helseeffektene bør tas på alvor. Vektstigma i disse miljøene kan bidra til redusert selvfølelse, sosial ekskludering og økt risiko for psykiske helseproblemer.

I tillegg opplever transmenn kroppspress knyttet til forventninger om å tilpasse seg maskulinitetsnormer, noe som også kan inkludere vekt og kroppens utseende. For transmenn kan denne dynamikken føre til en ekstra byrde i en allerede utfordrende prosess med kjønnsbekreftelse og sosial aksept.

Det er avgjørende at departementet i sitt videre arbeid ikke bare nevner kroppspress og "overvekt" i oppfølgingen av rapporten, men også problematiserer og tydeliggjør de spesifikke utfordringene knyttet til vektstigma. Vektstigma er en betydelig helserisiko, og det er nødvendig med både økt

bevissthet og konkrete tiltak for å redusere denne formen for stigma blant menn. Dette gjelder både den generelle mannlige befolkningen, men også spesifikke undergrupper som skeive menn og transmenn, som møter unike former for press og stigma.

Anbefaling

Vi ber om at menns utfordringer knyttet til kroppspress, vekt og vektstigma blir med i videre oppfølging av Mannsutvalgets rapport.

Våre innspill til Mannsutvalgets foreslåtte tiltak

Tiltak 1: Endre foreldrepengeordningen og rettigheter i forbindelse med fødsel

Likestillings-senteret KUN og Likestillings-senteret støtter Mannsutvalgets forslag om å endre foreldrepengeordningen for å gi alle like rettigheter uavhengig av kjønn, og for å gi den ikke-fødende forelderen mulighet til å ta ut mer foreldrepermisjon. Vi vil også spille inn et forslag om økt permisjonstid for medforelder i tiden umiddelbart etter fødsel, der for eksempel to uker permisjon fra arbeidsgiver kan kombineres med to uker ordinær foreldrepermisjon slik at familien får fire uker sammen helt i starten. I et helseperspektiv vet vi at disse første ukene er den mest sårbare tiden for alvorlige komplikasjoner slik som fødselspsykose for den fødende, fødselsdepresjon hos begge foreldre, og infeksjoner hos den fødende og barnet. Et lengre felles opphold hjemme kan beskytte mot og/eller tidligere fange opp helseskadelige forhold. I et likestillingsperspektiv vet vi at mange av rutinene med det nye barnet etableres av den fødende i den første tiden hjemme, og at innen den andre forelderen begynner på sin permisjon er det etablert en "ekspert og hjelper"-relasjon mellom foreldrene som er vanskelig å endre. En lengre periode hjemme sammen helt i begynnelsen vil kunne bidra til å styrke begge foreldres relasjon til både barnet og de nye rutinene som følger med, helt fra starten av.

Det er viktig for likestilling av foreldre at rettighetene til foreldrepenger er individuelle, og at aktivitetskrav til den fødende fjernes for at den andre forelderen får mulighet til å være hjemme med barnet.

Tiltak 2 Nybakte foreldres rettigheter

Vi støtter Mannsutvalgets forslag om å styrke rettighetene til nybakte foreldre, både rett til dekning av utgifter til reise og overnatting ved fødsel, sikre fedre og medmødre bedre involvering på helsestasjon og oppdatere nasjonale faglige rettigheter for helsetjenestene til å inkludere alle foreldre på helsestasjonen.

Tiltak 9 Flere omsorgspersoner

Vi støtter Mannsutvalgets forslag om å utrede rettslig rammeverk for barn i familier med flere enn to omsorgspersoner. Samfunnet er i endring, og familiekonstellasjoner er i dag mer mangfoldige enn kun to omsorgspersoner. Det er derfor på høy tid å utrede dette, og sikre de barn som har flere omsorgsforeldre, rettigheter til flere rettslige foreldre.

Tiltak 16 Kjønnstradisjonelle utdanningsvalg

Likestillings-sentrene støtter forslaget om en helhetlig og langsiktig nasjonal satsing for at flere unge skal velge kjønnstradisjonelt på videregående.

I gjennomføringen av tiltaket, er det viktig å huske på de overordnede perspektivene vi har skrevet i dette innspillet om tidlig innsats og normbevisst perspektiv – for å motvirke at gutter har mindre handlingsrom. Det er også viktig å styrke kjønns- og likestillingsperspektivet i selve utdanningene. Vi viser her til anbefalingene i NOU 2019:19 *Jenterom, gutterom og mulighetsrom*.

Tiltak 17 Flere menn i helse- og omsorgsyrker og høyere utdanning

Likestillings-sentrene støtter Mannsutvalgets forslag til tiltak 17 om en helhetlig og langsiktig nasjonal satsing for å rekruttere gutter og menn til helse-, omsorgs-, sosial- og pedagogiske fag i høyere utdanning.

Vi savner økonomiske tiltak som Skjeieutvalget kom med i Politikk for likestilling (NOU 2012: 15) om stipend for det kjønnnet som er underrepresentert på utdanning, som ekstra insentiv til å velge kjønnsutradisjonelt i høyere utdanning. Det kan tas med i videre oppfølging av tiltak for å bedre kjønnsbalansen i helse- og oppvekstutdanninger.

Tiltak 18 Endra opptaksregler til høyere utdanning

Likestillings-sentrene støtter Mannsutvalgets forslag om å endre opptaksregler for høyere utdanning og mer bruk av opptaksprøver, positiv særbehandling som kjønnskvoter og kjønnspoeng.

Vi savner likevel et ekstra incitament for å søke seg til kjønnsutradisjonell utdanning. Skjeieutvalget foreslo i Politikk for likestilling (NOU 2012: 15) stipend for det kjønnnet som er underrepresentert på utdanning. Det kan tas med i videre oppfølging av tiltak for å bedre kjønnsbalansen i høyere utdanning.

Tiltak 21 Utrede screeningprogram for prostatakreft

Helsetjenesten må i større grad enn i dag ivareta den seksuelle helsen til personer som har vært gjennom et sykdomsforløp. Behandling av prostatakreft kan, som utvalget påpeker, gi seksuelle bivirkninger. Det er viktig at oppfølgingen ikke kun begrenses til den somatiske helsen og at helse- og sosialfaglig personell får økt kunnskap om seksualitet og seksuell helse.

Alle profesjonsutdanninger må inkludere kompetanse om seksuell helse, kjønn og seksualitet, og alle som møter mennesker i sitt arbeid må ha et generelt kunnskapsnivå på området. Helhetlig seksualitetsundervisning fra vugge til grav skal bidra til økt seksuell kompetanse i samfunnet.

Tiltak 23 Satsing på seksuell helse - styrke seksualitetsundervisning

Mannsutvalgets utredning berører temaer knyttet til menns helse, inkludert seksuell helse, men nevner ikke spesifikt seksualundervisning som et eget tiltak. Selv om seksualundervisning ikke er eksplisitt nevnt i utvalgets tiltak, kan det kobles til flere av utvalgets anbefalinger, spesielt innenfor områdene helse og utsatthet. Utvalgets forslag om å styrke innsatsen for å forhindre selvmord, styrke psykisk helsevern og gjøre helsetjenester mer tilgjengelige for gutter og menn, vil kunne dra nytte av en mer helhetlig seksualundervisning som bidrar til å adressere seksuelle og relasjonelle utfordringer tidlig.

Det er essensielt å se på seksualitetsundervisning i sammenheng med utvalgets anbefalinger og utredning ville derfor styrke utredningens mål om å forbedre menns helse og redusere utenforskap, ved å tilby gutter og unge menn kunnskap og verktøy for å ivareta sin seksuelle og psykiske helse på en bedre måte. Alle barn og unge må sikres en bred og god seksualitetsundervisning. Seksualitetsundervisningen i Norge er i dag ikke god nok. Den har ofte et negativt perspektiv, med hovedvekt på prevensjon, seksuelt overførbare sykdommer og puberteten. Barn og unge trenger mer kunnskap om grensesetting, normbevissthet, kroppsvariasjon og positiv seksualitet. De trange normene og kjønnsrollene i samfunnet skaper utfordringer for alle kjønn.

Likestillings-sentrene ønsker at helhetlig og normbevisst seksualitetsundervisning inkluderes i oppfølgingen av Mannsutvalgets utredning.

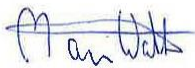
Avslutningsvis vil vi minne om den gode [Doavisa](#) der ulike tema som kan være pinlige og litt vanskelig å snakke om blir presentert på en underholdendemåte i plakatformat på skolens toaletter, der ingen ser at du leser. Avisen finnes i 8 utgaver for ungdomsskole og 8 utgaver for videregående skole, med tema som kropp, identitet, sex og psykisk helse. Avisene henviser også ungdommene til steder hvor de kan få mer informasjon eller ta direkte kontakt. Doavisa er utviklet av likestillings-senteret KUN og Steinkjer unge kvinners sanitetsforening.

Tiltak 32 Endre formålsparagrafen i likestillings- og diskrimineringsloven

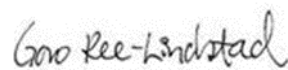
Likestillings-senteret og Likestillings-senteret KUN er negative til forslag 32 om å fjerne kvinners stilling fra formålsparagrafen.

Kvinneres stilling er fortsatt mer utsatt på flere viktige samfunnsområder, og kvinners liv preges blant annet av mindre økonomisk frihet, mer ulønnet omsorgsarbeid og mer kjønnsbasert vold. Norge er tilsluttet FNs kvinnekonvensjon, og anerkjenner at vi fortsatt har en ulik vektning av maskuline og feminine verdier og kjønnsroller.

Det er åpnet opp i loven for positiv særbehandling av menn for å sikre resultatlikhet, og vi støtter kjønnsrettede tiltak for blant annet å gjøre omsorgssektoren til en attraktiv valgmulighet for flere menn. Det kan vi gjøre mer av uten å endre formålsparagrafen.

Mari Wattum
Daglig leder, Likestillings-senteret KUN

Goro Ree-Lindstad
Direktør, Likestillings-senteret